# מהדורה למורה – זיכרון החורבן – מה זכרנו ומה שכחנו

- מטרה: תרגול מושגים, ציר זמן, דמויות, סיבה ותוצאה וניתוח מקור ביחידה "זיכרון החורבן – מה זכרנו ומה שכחנו".
- זמן מומלץ: 40 דקות
- מסלול: רגיל · חט"ב · תיכון
- הפעילות באתר: https://historia-et-hachadasha.sites.tab.bot/yechida-zikaron-churban.html

## הנחיות להפעלה

- הדף מבוסס על תוכן עמוד היחידה באתר (מושגים, ציר זמן, דמויות, מקורות).
- לוודא: שנת נפילת מצדה – 73 או 74 לספירה (מחלוקת מחקרית)
- לוודא: הקמת קשת טיטוס – בסמוך ל-81 לספירה, בימי הקיסר דומיטיאנוס
- לוודא: זמן פעילותו של אלעזר הקליר – משוער (המאות ה-6–7)
- לוודא: 'יוסיפון' – המאה ה-10, דרום איטליה
- לוודא: המנהג של יהודי רומא לא לעבור תחת קשת טיטוס – מסורת עממית
- לוודא: הפרשנות שחז"ל 'דחקו' את זיכרון המרד ואת יוסף בן מתתיהו – פרשנות מחקרית ולא עובדה מוסכמת; להציג כשאלה לדיון
- לוודא: זיהוי מצדה במאה ה-19 (1838–1842) והחפירות בשנות ה-60 של המאה ה-20
- לוודא: אגדת 'תן לי יבנה וחכמיה' – תלמוד בבלי, גיטין נו ע"ב; 'שנאת חינם' – יומא ט ע"ב
- לוודא: המשנה במסכת תענית ד, ו – חמישה דברים אירעו בתשעה באב

## מפתח תשובות

### מושגי יסוד

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | ב – האופן שבו קבוצה או עם בוחרים לזכור את עברם ולהנחיל אותו. |
| 2 | א – שריפת בית המקדש בירושלים בידי הרומאים בשנת 70 לספירה. |
| 3 | ב – מרכז לימוד והנהגה שקם אחרי החורבן וסימל את המשכיות החיים היהודיים. |
| 4 | א – שנאה בלי סיבה מוצדקת; לפי התלמוד – הסיבה לחורבן הבית השני. |
| 5 | א – יום צום ואבל לזכר חורבן שני בתי המקדש ואסונות נוספים. |

### השלימו את המושג

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | מגילת איכה |
| 2 | קינות |
| 3 | זכר לחורבן |
| 4 | קשת טיטוס |
| 5 | יוסיפון |

### דמויות ותפקידן

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | ג – חכם; על פי המסורת ייסד את מרכז יבנה אחרי החורבן |
| 2 | ד – מפקד במרד שעבר לצד רומא; כתב את 'מלחמת היהודים' |
| 3 | ב – מצביא רומי שכבש את ירושלים ב-70; לימים קיסר |
| 4 | א – חכם; על פי אגדה ראה תקווה גם בחורבות המקדש |
| 5 | ה – פייטן; מחבר קינות רבות לתשעה באב |

### ציר זמן

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | פרוץ המרד הגדול ברומא |
| 2 | נפילת מצדה |
| 3 | הקמת קשת טיטוס ברומא |
| 4 | חתימת המשנה – תשעה באב כיום של אסונות |
| 5 | פעילותו של הפייטן אלעזר הקליר, מחבר קינות |
| 6 | המנורה, בהשראת תבליט קשת טיטוס, נבחרת לסמל מדינת ישראל |

### נכון או לא נכון

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | לא נכון – השנה הנכונה: 73 או 74 |
| 2 | לא נכון – השנה הנכונה: בשנות ה-70 |
| 3 | נכון |
| 4 | לא נכון – השנה הנכונה: המאה ה-10 |

| # | תשובה |
|---|---|
| 5 | נכון |
| 6 | נכון |

### סיבה ותוצאה

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | ג – מעבר ממרכזיות המקדש והקורבנות לבית הכנסת, לתפילה וללימוד |
| 2 | א – הקמת מרכז יבנה ועיצוב זיכרון המדגיש לימוד ותיקון מוסרי |
| 3 | ב – הזיכרון הפך גם לקריאה לאחדות ולתיקון יחסים בין אדם לחברו |
| 4 | ה – הוא ומצדה כמעט לא נזכרים בספרות חז"ל |
| 5 | ד – מצדה הפכה לסמל לאומי והמנורה מקשת טיטוס לסמל המדינה |

### ניתוח מקור: תן לי יבנה

| # | תשובה |
|---|---|
| 1 | הוא ביקש את יבנה וחכמיה – מקום ללימוד תורה; הוא חשש שבקשה גדולה מדי (הצלת ירושלים כולה) תידחה ולא יקבל דבר. |
| 2 | הם הדגישו את ההמשכיות הרוחנית – הצלת הלימוד וההנהגה – ולא את המאבק הצבאי; הגיבור הוא החכם ולא הלוחם. |
| 3 | האגדה מבטאת ערכים ומסר שרצו להנחיל (המשכיות, תבונה, פשרה), ואינה בהכרח תיאור מדויק של האירועים; היא מקור מצוין להבנת הזיכרון, ופחות להבנת מה שאירע בפועל. |

### כתיבה – שאלת המפתח

| # | תשובה |
|---|---|
| – | טענה ברורה, שתי דוגמאות נכונות מהיחידה, הסבר הקשר, משפט סיכום. |

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

# זיכרון החורבן – מה זכרנו ומה שכחנו – דף תרגול

**?** שאלת המפתח: כיצד בחרו היהודים לזכור את חורבן בית המקדש השני – ומה נדחק לשולי הזיכרון, ומדוע? · מהמאה ה-1 לספירה ועד ימינו

## חלק א' – מושגי יסוד

הקיפו את ההגדרה הנכונה לכל מושג.

**1.** מה פירוש המושג "זיכרון קולקטיבי"?

א) שירי אבל הנאמרים בתשעה באב, רבים מהם מימי הביניים.

ב) האופן שבו קבוצה או עם בוחרים לזכור את עברם ולהנחיל אותו.

ג) מגילה מקראית של קינה על חורבן ירושלים, הנקראת בתשעה באב.

ד) מנהגים ביום-יום שנועדו להזכיר את החורבן, כמו שבירת כוס בחתונה.

**2.** מה פירוש המושג "חורבן הבית השני"?

א) שריפת בית המקדש בירושלים בידי הרומאים בשנת 70 לספירה.

ב) שנאה בלי סיבה מוצדקת; לפי התלמוד – הסיבה לחורבן הבית השני.

ג) ההבחנה בין מה שקרה בפועל לבין מה שנבחר לספר ולהנחיל.

ד) יום צום ואבל לזכר חורבן שני בתי המקדש ואסונות נוספים.

**3.** מה פירוש המושג "יבנה"?

א) מגילה מקראית של קינה על חורבן ירושלים, הנקראת בתשעה באב.

ב) מרכז לימוד והנהגה שקם אחרי החורבן וסימל את המשכיות החיים היהודיים.

ג) ההבחנה בין מה שקרה בפועל לבין מה שנבחר לספר ולהנחיל.

ד) שריפת בית המקדש בירושלים בידי הרומאים בשנת 70 לספירה.

**4.** מה פירוש המושג "שנאת חינם"?

א) שנאה בלי סיבה מוצדקת; לפי התלמוד – הסיבה לחורבן הבית השני.

ב) שירי אבל הנאמרים בתשעה באב, רבים מהם מימי הביניים.

ג) מנהגים ביום-יום שנועדו להזכיר את החורבן, כמו שבירת כוס בחתונה.

ד) ההבחנה בין מה שקרה בפועל לבין מה שנבחר לספר ולהנחיל.

**5.** מה פירוש המושג "תשעה באב"?

א) יום צום ואבל לזכר חורבן שני בתי המקדש ואסונות נוספים.

ב) שנאה בלי סיבה מוצדקת; לפי התלמוד – הסיבה לחורבן הבית השני.

ג) שירי אבל הנאמרים בתשעה באב, רבים מהם מימי הביניים.

ד) מנהגים ביום-יום שנועדו להזכיר את החורבן, כמו שבירת כוס בחתונה.

## חלק ב' – השלימו את המושג

כתבו על הקו את המושג המתאים להגדרה. בחרו מתוך: יוסיפון / זכר לחורבן / קשת טיטוס / מגילת איכה / קינות

1. מגילה מקראית של קינה על חורבן ירושלים, הנקראת בתשעה באב. ← _____

2. שירי אבל הנאמרים בתשעה באב, רבים מהם מימי הביניים. ← _____

3. מנהגים ביום-יום שנועדו להזכיר את החורבן, כמו שבירת כוס בחתונה. ← _____

4. שער ניצחון רומי ברומא ובו תבליט של נשיאת מנורת המקדש כשלל. ← _____

5. ספר עברי מימי הביניים שעיבד סיפורים מתולדות ימי הבית השני. ← _____

## חלק ג' – דמויות ותפקידן

כתבו ליד כל דמות את האות של התיאור המתאים.

| # | | אות | |
|---|---|---|---|
| **1** | רבן יוחנן בן זכאי (המאה ה-1 לספירה) | _____ | א. חכם; על פי אגדה ראה תקווה גם בחורבות המקדש |
| **2** | יוסף בן מתתיהו (37 – 100 בקירוב) | _____ | ב. מצביא רומי שכבש את ירושלים ב-70; לימים קיסר |
| **3** | טיטוס (39–81) | _____ | ג. חכם; על פי המסורת ייסד את מרכז יבנה אחרי החורבן |
| **4** | רבי עקיבא (50 – 135 בקירוב) | _____ | ד. מפקד במרד שעבר לצד רומא; כתב את 'מלחמת היהודים' |
| **5** | אלעזר הקליר (המאה ה-6 או ה-7 בקירוב) | _____ | ה. פייטן; מחבר קינות רבות לתשעה באב |

## חלק ד' – ציר זמן

מספרו את האירועים מ-1 (המוקדם ביותר) עד 6 (המאוחר ביותר).

| מספר | שלב |
|---|---|
| ____ | הקמת קשת טיטוס ברומא |
| ____ | נפילת מצדה |
| ____ | פרוץ המרד הגדול ברומא |
| ____ | המנורה, בהשראת תבליט קשת טיטוס, נבחרת לסמל מדינת ישראל |
| ____ | פעילותו של הפייטן אלעזר הקליר, מחבר קינות |
| ____ | חתימת המשנה – תשעה באב כיום של אסונות |

## חלק ה' – נכון או לא נכון

סמנו נכון או לא נכון. תקנו במחברת כל משפט לא נכון.

| # | משפט | נכון | לא נכון |
|---|---|---|---|
| 1 | בשנת בשנות ה-70: נפילת מצדה. | ◯ | ◯ |
| 2 | בשנת 73 או 74: יוסף בן מתתיהו כותב את 'מלחמת היהודים'. | ◯ | ◯ |
| 3 | בשנת 70 הרומאים שרפו את בית המקדש. | ◯ | ◯ |
| 4 | בשנת בשנות ה-70: חיבור הספר העברי 'יוסיפון'. | ◯ | ◯ |
| 5 | בתשעה באב צמים וקוראים את מגילת איכה. | ◯ | ◯ |
| 6 | החכמים המשיכו ללמוד תורה ביבנה. | ◯ | ◯ |

## חלק ו' – סיבה ותוצאה

התאימו לכל סיבה את התוצאה שלה.

| # | | אות | |
|---|---|---|---|
| 1 | חורבן בית המקדש בשנת 70 | ____ | א. הקמת מרכז יבנה ועיצוב זיכרון המדגיש לימוד ותיקון מוסרי |
| 2 | החכמים ביקשו להבטיח את המשכיות העם בלי מקדש | ____ | ב. הזיכרון הפך גם לקריאה לאחדות ולתיקון יחסים בין אדם לחברו |

| # | | אות | |
|---|---|---|---|
| 3 | התלמוד הסביר את החורבן ב'שנאת חינם' | ____ | ג. מעבר ממרכזיות המקדש והקורבנות לבית הכנסת, לתפילה וללימוד |
| 4 | ספרי יוסף בן מתתיהו נכתבו ביוונית ונשמרו בעיקר בידי נוצרים | ____ | ד. מצדה הפכה לסמל לאומי והמנורה מקשת טיטוס לסמל המדינה |
| 5 | בעת החדשה חיפשה התנועה הלאומית סמלים של גבורה וריבונות | ____ | ה. הוא ומצדה כמעט לא נזכרים בספרות חז"ל |

## חלק ז' – ניתוח מקור: תן לי יבנה

קראו את המקור וענו על השאלות. על פי האגדה בתלמוד: ירושלים הייתה נצורה, והקנאים לא הניחו לאיש לצאת. רבן יוחנן בן זכאי ביקש מתלמידיו שיוציאו אותו מן העיר בתוך ארון, כאילו מת. כשהגיע אל המצביא הרומי, אמר לו דברים שהתקיימו, והמצביא אמר: בקש ממני משהו ואתן לך. אמר לו: תן לי יבנה וחכמיה. היו שאמרו אחר כך שהיה עליו לבקש שירחמו על ירושלים כולה. אבל הוא חשש שלא יקבל דבר, וביקש את מה שאפשר להציל.

1. מה ביקש רבן יוחנן בן זכאי, ומדוע לא ביקש להציל את ירושלים?

2. מה מלמד הסיפור על הדרך שבה בחרו חז"ל לזכור את החורבן?

3. מדוע חשוב להבחין בין אגדה לבין תיאור היסטורי כשקוראים מקור כזה?

## חלק ח' – כתיבה – שאלת המפתח

כיצד בחרו היהודים לזכור את חורבן בית המקדש השני – ומה נדחק לשולי הזיכרון, ומדוע? כתבו פסקה של 6–8 שורות.

- פתחו במשפט טענה ברור.
- הביאו שתי דוגמאות מהיחידה (מושג, אירוע או דמות).
- סיימו במשפט סיכום.

**כרטיס יציאה**

מושג אחד מהיחידה שאני יכול/ה להסביר לחבר/ה:

אירוע אחד מציר הזמן והשנה שלו:

שאלה שעדיין יש לי על "זיכרון החורבן – מה זכרנו ומה שכחנו":